

ПОНЯТТЯ ТА ФОРМИ УХИЛЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ У ВИДІ ГРОМАДСЬКИХ РОБІТ

Бандоля Л.Г., інспектор навчального відділу

Чернігівського юридичного коледжу

Державного департаменту України з питань виконання покарань

У статті здійснена спроба формулювання повного визначення поняття „ухилення від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі”, а також проведено аналіз основних форм ухилення від покарання у виді громадських робіт.

Ключові слова: ухилення; виконання покарання; відбування покарання; покарання, не пов'язані з позбавленням волі; кримінально-виконавча інспекція; громадські роботи.

Бандоля Л.Г. ПОНЯТИЯ И ФОРМЫ УКЛОНЕНИЯ ОТ НАКАЗАНИЯ В ВИДЕ ОБЩЕСТВЕННЫХ РАБОТ / Черниговский юридический колледж Государственного департамента Украины по вопросам исполнения наказаний, Украина

В статье сделана попытка формулирования определения понятия «уклонения от наказания, не связанного с лишением свободы», а также проведен анализ основных форм уклонения от наказания в виде общественных работ.

Ключевые слова: уклонение; исполнение наказания; отбывание наказания; наказания, не связанные с лишением свободы; уголовно-исполнительная инспекция; общественные работы.

Bandolya L.G. THE DEFINITION AND FORM OF EVASION OF SERVING NON-CUSTODIAL SANCTION / Chernigiv State Department for Enforcement of penalties law college, Ukraine

The article is dedicated to formulation of definition «evasion of serving non-custodial sanction», also the forms of evasion of serving community service are analyzed.

Key words: evasion, execution of punishment, service of sentence, non-custodial sanctions, criminal-executive inspection, community service.

Відповідно до ч.2 ст.50 Кримінального кодексу України (далі – КК України) покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами. Виконання покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, відповідно до кримінально-виконавчого законодавства, покладається на кримінально-виконавчу інспекцію (далі – КВІ). Факт виконання покарання, у першу чергу, спрямований на стимулювання винного до правислухняної поведінки (тобто до поведінки, що не суперечить нормам закону) [10, 46].

На жаль, на сьогодні, найбільш характерним та особливо розповсюдженим типом злочинної поведінки на стадії виконання кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, є ухилення від їх відбування, залежно від виду покарання. Ухиляючись від покарання, засуджений не виконує покладений на нього кримінальним та кримінально-виконавчим законодавством обов'язок відбутися в повному обсязі строк покарання відповідно до вироку суду, що вступив у законну силу [8, 74].

Проблему ухилення засуджених від відбування кримінального покарання з позиції кримінального та кримінально-виконавчого права розглядали такі вітчизняні і зарубіжні вчені, як І.Г. Богатирьов, О.Р. Абдрахманова, О.В. Бриліантов, М.Я. Гуцуляк, М.Р. Гарафутдінов, О.Г. Демидов, О.М. Джу́жа, В.І. Єгоров, С.І. Іванова, О.М. Волобуєв, В.П. Журавльов, А.С. Колосов, І.П. Лаврова, О.С. Міхлін, К.В. Мазняк, П.В. Тепляшин, В.М. Трубніков, В.Е. Кваши́с, Л.Р. Сафін, В.К. Сауляк, Р.А. Сабітов, М.О. Стручков, А.Х. Степанюк, В.О. Уткін С.І. Халимон, І.С. Яковець та інші.

Відаючи належне згаданим дослідникам, слід зазначити, що окремі положення ст.56 КК України сьогодні потребують подальшого вдосконалення. Зокрема, доцільним, на нашу думку, є перегляд законодавчих норм, що стосуються інституту ухилення від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі. Перш за все, ми вважаємо актуальним дослідження основних форм ухилення від покарання та формулювання повного визначення поняття „ухилення від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі”.

Метою статті є визначення поняття „ухилення від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі” та вивчення основних форм ухилення від покарання у виді громадських робіт. Ухилення від покарання можливо уявити в якості діяльності, що починається з серії порушень порядку та

умов відбування покарання, призначеного вироком суду, і закінчується більш радикальними та рішучими діями з боку засудженого [11, 27]. Кожен із видів покарання містить у собі комплекс заходів впливу на засудженого, що індивідуалізується судом при винесенні вироку і реалізується органами, на які покладено обов'язок виконувати покарання відповідно до чинного законодавства.

Вперше поняття „ухилення від роботи”, як підстава для направлення засудженого в місце позбавлення волі, введено Указом Президіуму Верховної Ради СРСР від 12 червня 1970 року „Про умовне засудження до позбавлення волі з обов'язковим залученням засудженого до праці” [5, 28]. В українській мові термін „ухилення” означає відступ від головного, правильного, прийнятого; порушення чогось, відхилення від встановлених норм [1, 1522].

На думку І.Г. Богатирьова, під „ухиленням від відбування кримінального покарання” слід розуміти протиправну дію або бездіяльність, засудженого під час відбування покарання, не пов'язаного із позбавленням волі, яка полягає у невиконанні ним встановленого чинним законодавством обов'язку зазнати кари, або державно-примусових правообмежень, які витікають з вироку суду [2, 30]. У свій час В.К. Сауляк зазначав, що засуджений, який ухиляється від покарання, „ухиляється від виправно-трудового впливу режиму, праці, виховної роботи, загальноосвітнього та професійного навчання, підриваючи тим самим авторитет установ, що видають виконанням покарання” [9, 10].

У кримінальному праві України термін „ухилення” використовується, головним чином, для визначення поведінки засудженого, що полягає у відмові або уникненні від негативних наслідків, пов'язаних із застосуванням конкретного виду кримінального покарання [7, 960]. Так, ухиленням від відбування покарання у виді громадських робіт є невиконання особою, яка засуджена до цього виду покарання, обов'язку у вільний від роботи чи навчання час безоплатно виконувати суспільно корисні роботи, вид яких визначено органами місцевого самоврядування, протягом строку, вказаного у вироку суду.

Згідно з КК України ухилення в цьому випадку може полягати в нез'явленні для виконання таких робіт, у безпосередній відмові виконувати визначену для засудженого роботу [7, 960]. У кримінально-виконавчому праві ухилення від відбування покарання являє собою невиконання обов'язку (бездіяльність) щодо відбування покарання, вчинене особою, засудженою до даного покарання обвинувальним вироком суду, що вступив у законну силу [4, 135]. І.П. Лаврова дає власне визначення поняттю „ухилення від роботи” – умисна дія або бездіяльність засудженого, пов'язана з небажанням працювати взагалі, що виражається у відкритій формі або у формі самовільного залишення місця роботи [5, 31].

Іншими словами, норми кримінально-виконавчого права встановлюють визначену систему правообмежень, визначаючи при цьому поведінку засудженого відповідно до вироку суду. Зрозумілим є те, що „ухилення від покарання” – це в першу чергу відмова засудженого прийняти правообмеження, визначені вироком суду. Ухилення від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, може здійснюватися як шляхом дії, так і шляхом бездіяльності.

Отже, ухиленням від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, є суспільно небезпечна, протиправна, умисна дія або бездіяльність засудженого, спрямована на відмову зазнавати негативних наслідків, пов'язаних із застосуванням кримінального покарання, відповідно до вироку суду, що виражається в систематичному порушенні засудженим встановленого порядку та умов відбування покарання даного виду.

Аналізуючи нормативну базу, що регламентує виконання та відбування покарання у виді громадських робіт, можна визначити, що на сьогоднішній день кримінальне та кримінально-виконавче законодавство не містить визначення злісного ухилення від відбування покарання, не пов'язаного з позбавленням волі. Ми вважаємо за необхідне доповнити ч.3 ст.40 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України) „Відповідальність засуджених до покарання у виді громадських робіт” нормою наступного змісту: „Злісним ухиленням від відбування покарання у виді громадських робіт вважається: повторне порушення порядку та умов відбування покарання після винесення письмового попередження; зникнення засудженого з місця проживання з метою ухилення від покарання і місце знаходження якого невідоме”. За цих умов стосовно засудженого до покарання у виді громадських робіт може бути застосовано заміну на покарання у виді обмеження волі, арешту або позбавлення волі. При

цьому час, протягом якого засуджений відбував громадські роботи, зараховується при визначенні строку обмеження волі, арешту або позбавлення волі із розрахунку один день обмеження волі, арешту або позбавлення волі за вісім годин громадських робіт.

Визначивши поняття „ухилення” та „злісне ухилення”, необхідно звернути увагу на види та форми такої протиправної поведінки з боку осіб, засуджених до покарань, не пов’язаних з позбавленням волі. Вид – окрема галузь роботи, заняття, різновид у ряді предметів, явищ, підрозділ, що об’єднує ряд предметів, явищ за спільними ознаками і входить до складу загального вищого розділу – роду [1, 132].

Водночас, вид ухилення обумовлений видом покарання. Ухилення від покарання, не пов’язаного з позбавленням волі, утворює, відповідно до КК України, самостійний склад злочину, тому покарання за таку злочинну поведінку призначається відповідно до виду покарання (за ухилення від покарання у виді штрафу, громадських, виправних робіт, позбавлення права обіймати певну посаду або займатися певною діяльністю тощо).

Відповідно до ч.3 ст.40 КВК України, ухиленням від покарання у виді громадських робіт є: 1) невиконання встановлених обов’язків, порушення порядку та умов відбування покарання, а також притягнення до адміністративної відповідальності за правопорушення, які були вчинені після письмового попередження; 2) невихід більше двох разів протягом місяця на громадські роботи без поважних причин, а також допущення більше двох порушень трудової дисципліни протягом місяця, поява на роботі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп’яніння.

Згідно з ч.1 ст.40 КВК України, за порушення засудженим порядку та умов відбування покарання у виді громадських робіт та порушення громадського порядку, за яке засудженого було притягнуто до кримінальної відповідальності, працівник КВІ попереджує його про відповідальність відповідно до чинного законодавства. Визнання засудженого таким, що ухилився від відбування покарання, – важливий крок, що повинен мати законодавче підґрунтя. Таким підґрунтям є наявність достовірних фактів, що прямо вказують на небажання засудженого сприймати ті правообмеження, що встановлені вироком суду за раніше вчинений злочин.

Відповідно до Інструкції про порядок виконання покарань, не пов’язаних з позбавленням волі, та здійснення контролю щодо осіб, засуджених до таких покарань, особи, засуджені до громадських робіт зобов’язані: додержуватися встановлених законодавством порядку та умов відбування покарання; сумлінно ставитися до праці, працювати на визначених для них об’єктах і відпрацьовувати установлений судом строк громадських робіт; з’являтися за викликом до КВІ; повідомляти КВІ про зміну місця проживання; періодично з’являтися на реєстрацію до КВІ; не порушувати громадський порядок.

Невиконання встановлених обов’язків проявляється у формі порушень встановленого порядку та умов відбування покарання у виді громадських робіт з боку засудженого. Зі змісту ст.ст.36, 37, 40 КВК України випливає, що до таких порушень можна віднести наступні:

- Несумлінне ставлення до праці. Таким порушенням слід вважати умисне виготовлення продукції або товару низької якості, з дефектом або невиконання в повній мірі робіт (невиготовлення визначеної кількості продукції) за встановлений проміжок часу, а також нез’явлення на роботу без поважної причини (прогул).
- Відмова працювати на визначених для засудженого об’єктах. Працівник КВІ не пізніше десятиденного строку з дня отримання копії вироку суду видає особі, засудженій до покарання у виді громадських робіт направлення на одне з підприємств, перелік яких заздалегідь визначається спільно з органами місцевого самоврядування. Це може бути робота, пов’язана з прибиранням вулиць, парків, скверів та іншої території; роботи з благоустрою населених пунктів; ремонт будівель, комунікацій; сільськогосподарські роботи; робота з впорядкування пляжів, лісів; робота в будинках пристарілих та догляд за хворими; надання допомоги з господарства пенсіонерам [6, 60]. Ухилення від роботи може виражатися у відмові взагалі працювати після прибуття на підприємство; у відмові виконувати визначений вид робіт; у самовільному залишенні місця роботи, що пов’язане з небажанням більше працювати.

- Неповне відпрацювання (за відсутності поважних причин, наприклад вагітності) встановленого судом строку громадських робіт. У ч.2 ст.38 КВК України зазначено, що громадські роботи виконуються не більше як чотири години на день, а для неповнолітніх – дві години на день, але не менше двадцяти п'яти годин на місяць. Власником підприємства щомісячно складається графік відбування громадських робіт та заповнюється табель виходу на роботу. До відпрацьованого часу зараховується тільки той строк, який засуджений відпрацював згідно з повідомленням власника підприємства.
- До часу відбування покарання не зараховується перебування засудженого на лікарняному та прибуття для виконання робіт у стані сп'яніння. Кількість відпрацьованих засудженою особою годин заносяться до картки обліку, яка заповнюється щомісяця. Покарання у виді громадських робіт вважається відбутим після фактичного відпрацювання засудженим кількості годин, що визначені вироком суду. З метою незатягування до безкінечності виконання покарання даного виду законодавцем встановлено граничні межі відбування покарання у виді громадських робіт – не менше двадцяти п'яти годин на місяць. Тому неповним відпрацюванням можна вважати фактично відпрацьовану кількість годин за місяць, якщо вона менша від часу, визначеного ч.2 ст.38 КВК України.
- Неявка на реєстрацію у встановлені КВІ дні (ч.3 ст.13 КВК України). Працівник КВІ може винести постанову про встановлення днів та періодичності явки на реєстрацію, що підписується начальником підрозділу КВІ та оголошується засудженому під розпис, після чого заводиться листок реєстрації. Засуджені до покарання у виді громадських робіт повинні приходити на реєстрацію у встановлений їм день, у робочі години, тобто з 9 до 18 години, незалежно від того, працюють вони чи ні. Порушенням слід вважати неявку на реєстрацію засудженого до покарання у виді громадських робіт без поважних причин до КВІ в час, визначений у постанові працівником інспекції.
- Неповідомлення КВІ про зміну місця проживання та виїзд засудженого до покарання у виді громадських робіт за межі України. Так, у ч.4 ст.37 КВК України зазначається, що засудженому до покарання у виді громадських робіт забороняється без дозволу КВІ виїжджати за межі України. Кожен із випадків залишення засудженим території України (направлення у відрядження з місця роботи, проходження курсу лікування, смерті близького родича, зміна місця проживання) повинен мати документальне підтвердження (ксерокопії відповідних документів).
Ми підтримуємо позицію професора Богатирьова І.Г., що виїхати за межі України особа, засуджена до покарання у виді громадських робіт, може тільки після перевірки підстав на виїзд підрозділами КВІ та винесення мотивованої постанови працівником інспекції. Порушенням у цьому випадку є залишення засудженим території України та зміна місця проживання без повідомлення про це працівника інспекції [2, 156].
- Зникнення засудженого до покарання у виді громадських робіт з метою ухилення, або якщо місцезнаходження засудженого невідоме. Зниклим від відбування покарання у виді громадських робіт може вважатися засуджений, який змінив, з метою ухилення, своє місце проживання чи іншим чином ухилився від контролю з боку КВІ та ОВС, а також засуджена особа, місцезнаходження якої не встановлено протягом 30 днів з дня проведення працівниками КВІ початкових розшукових заходів.
- Невихід більше двох разів протягом місяця на громадські роботи без поважної причини. Під невиходом більше двох разів протягом місяця без поважних причин на громадські роботи слід розуміти неприбуття до місця виконання визначеного виду робіт три і більше разів протягом місяця, що обчислюється з дня початку відбування покарання або з дня першого невиходу на громадські роботи. У законодавстві чітко визначено перелік поважних причин; це такі: несвоєчасне одержання виклику, хвороба, інші обставини, що фактично позбавляють її можливості своєчасно прибути за викликом і які документально підтверджені (ч.1 ст.37 КВК України).
- Допущення більше двох порушень трудової дисципліни протягом місяця. Порушником трудової дисципліни вважається засуджений, який перебуває на робочому місці в нетверезому стані, стані наркотичного або токсичного сп'яніння, а також особа, яка не

виконує доручену роботу та несвоєчасно прибула (взагалі не прибула) або залишила місце відбування громадських робіт.

- Порушення правил внутрішнього розпорядку підприємства, на якому засуджений відбуває покарання. Трудовий розпорядок на підприємствах, в установах, організаціях визначається правилами внутрішнього трудового розпорядку (далі – Правила), які затверджуються трудовим колективом за поданням власника або уповноваженого ним органу і профспілкового комітету на основі типових правил. Порушення цих правил тягне за собою дисциплінарну відповідальність; у свою чергу, систематичний характер такої поведінки можна кваліфікувати як ухилення від відбування призначеного судом покарання. Поява на роботі в нетверезому стані, у стані наркотичного та токсичного сп'яніння означає появу засудженого до покарання у виді громадських робіт у такому вигляді на території підприємства в робочий час [3, 243].

Підсумовуючи викладене, слід наголосити, що ухилення від покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, є не що інше, як ухилення від кари, правообмежень, визначених вироком суду. Каральний вплив покарання у виді громадських робіт пов'язаний, перш за все, з тими правообмеженнями, які розповсюджуються на весь строк призначеного покарання: збільшення тривалості робочого часу за рахунок скорочення часу на відпочинок, безоплатний характер та непрестижність призначених робіт, наявність судимості тощо. Неприйняття визначених правообмежень призводить до порушень порядку та умов відбування покарання засудженим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) [уклад. і голов.ред. В.Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.
2. Богатирьов І.Г. Теорія і практика виконання кримінально-виконавчою інспекцією покарань, не пов'язаних з позбавленням волі: Монографія / І.Г. Богатирьов. – К.: Атіка, 2005. – 312 с.
3. Законодавство України про працю: Науково-практичний коментар. Видання восьме, доповнене і перероблене / В.Г. Ротань, І.В. Зуб, Б.С. Стичинський. – К.: Видавництво А. С. К., 2007. – 944 с.
4. Кримінально-виконавчий кодекс України: Науково-практичний коментар. Видання друге, доповнене і перероблене / Степанюк А.Х., Яковець І.С. За заг. ред. Степанюка А.Х. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2008. – 560 с.
5. Лаврова И.П. Ответственность за уклонение от работы условно освобождённых с обязательным привлечением осуждённого к труду / И.П. Лаврова. – М.: Изд. ВНИИ МВД СССР, 1981, – 48 с.
6. Шкадюк В.Д. Організація виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, здійснення контролю за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, та звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років. Методичний посібник / В.Д. Шкадюк. – К.: Управління кримінально-виконавчої інспекції, 2007. – 242 с.
7. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / За заг. ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Каннон, А.С.К., 2003. – 1104 с.
8. Неклюдов Н.А. Руководство к Особенной части русского уголовного права // Віче. – 2002. – № 2. Т.4: Сокрытие истины: сокрытие своей личности, лжеприсяга и ябеда, подлог и подделка / Н.А. Неклюдов. – С.Пб.: «Типография М.М. Стасюлевича», 1880. – 583 с.
9. Сауляк В.К. Уголовная ответственность за уклонение от отбывания наказания в виде лишения свободы (ст.1831УК УССР). Лекция / В.К. Сауляк. – К.: НИ и РИО Киевской высшей школы МВД СССР: им. Ф.Э. Дзержинского, 1980. – 32 с.
10. Уткин В.А. Основные черты правового регулирования исполнения (отбывания) наказания в уголовно-исполнительном кодексе РФ / В.А. Уткин // Межвузовский сборник научных трудов [«Актуальные проблемы борьбы с преступностью и

правоприменительной практики»] Выпуск 4. – Красноярск: Сибирский юридический институт МВД России, 2001. – С. 43-51.

11. Эффективность исполнения наказаний, не связанных с лишением свободы. Учебное пособие / Под ред. С.И. Комарицкого. – М.: ВНИИ МВД СССР, 1991. – 109 с.

УДК 343.8:343.241 (477)

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ КОНТРОЛЮ ЗА ОСОБАМИ, ЗВІЛЬНЕНИМИ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ З ВИПРОБУВАННЯМ

Звенигородський О.М., ст. викладач

Чернігівського юридичного коледжу

Державного департаменту України з питань виконання покарань

Стаття присвячена теоретико-прикладним аспектам контролю за особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням.

Ключові слова: контроль, особи, звільнення, покарання, випробування.

Звенигородский А.М. ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНЫЕ АСПЕКТЫ КОНТРОЛЯ ЗА ЛИЦАМИ, ОСВОБОЖДЕННЫМИ ОТ ОТБЫТИЯ НАКАЗАНИЯ С ИСПЫТАТЕЛЬНЫМ СРОКОМ / Черниговский юридический колледж Государственного департамента Украины по вопросам исполнения наказаний, Украина

Статья посвящена теоретико-прикладным аспектам контроля за лицами, освобожденными от отбытия наказания с испытательным сроком.

Ключевые слова: контроль, лица, освобождение, наказание, испытательный срок.

Zvenigorodskiy O.M. THEORETICAL AND APPLIED ASPECTS OF CONTROL OF PERSONS RELEASED FROM PRISON ON PROBATION / Chernigiv State Department for Enforcement of penalties law college, Ukraine

The article is devoted to the theoretical and applied aspects of control of persons released from prison on probation.

Key words: control, persons, release, sentence, probation.

Дослідження мети контролю з позиції системного аналізу різних юридичних наук дає перспективу визначити питання про ступінь самодостатності контролю при досягненні його мети; співвіднести його мету з метою соціального (громадського) контролю; у теоретичному і практичному вимірі. Серед суб'єктів, які забезпечують контроль за особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням, належить кримінально-виконавчій інспекції ДКВС України (далі КВІ).

Важливо наголосити, що одним із дієвих засобів механізму правового регулювання контролю за особами, звільненими від відбування покарання з випробуванням, є здійснення КВІ контрольних заходів щодо реалізації правових норм. Сфера кримінальних покарань, які не пов'язані з позбавленням волі, належить до механізму кримінально-правового регулювання, який передбачає контроль за такою категорією засуджених, як звільнені від відбування покарання з випробуванням (далі – звільнені з випробуванням).

Питома вага осіб, звільнених з випробуванням з 2008 по 2010 роки збільшувалася з 41,6% до 44,3% засуджених. Кількість засуджених, звільнених з випробуванням (ст.ст.75, 79, 83, 104 КК України), які перебувають на обліку кримінально-виконавчої інспекції Державної кримінально-виконавчої служби України, з 2005 по 2010 роки стабільно залишається на рівні близько 90% від усього підоблікового контингенту КВІ [1].

Здійснений нами аналіз законодавства, наукових публікацій та опитування співробітників КВІ щодо контролю за звільненими з випробуванням показує, що його застосування з позицій законодавця, теорії кримінально-правових наук та практики його здійснення передбачає дещо різну мету. Актуальність даної публікації відображає як теоретичний, так і практичний аспекти